

Səsvermə prosesi, səslərin sayılması, nəticələrin və yekunların müəyyən olunaraq ictimailəşdirilməsi

Səsvermə prosesi seçkilərin əsas mərhələlərindən biri olmaqla, müəyyən məkən və zaman daxilində, qanunda nəzərdə tutulmuş qaydada seçki subyektləri tərəfindən həyata keçirilən hərəkətlərin məcmusudur. Seçkilərin təyin edilməsi günündən başlayaraq icra edilən bütün seçki hərəkətləri mərhələli şəkildə, qanunvericilikdə müəyyən edilmiş müddətdə və qaydada icra edilir, bir mərhələnin icrası başqa mərhələ üçün hüquqi nəticə yaradır və onun icrasının başa çatması digərinin başlamasına səbəb olur.

Azərbaycan Respublikası Seçki Məcəlləsinin 98-ci maddəsinə əsasən, müvafiq icra hakimiyyəti orqanları və ya bələdiyyələr seçkilər günü səsvermənin həyata keçirilməsi məqsədilə məntəqə seçki komissiyalarına əvəzsiz olaraq səsvermə otağı ayırır. Səsvermə otaqları daşınan və daşınmaz seçki qutuları, səsvermə kabinetləri, məlumat lövhələri, gözə görünməyən mürəkkəblə dolu qablar, ultrabənövşəyi lampalar, stol, stul, yazı ləvazimatları, gizli səsvermə üçün lazım olan digər zəruri əşyalarla təmin olunur.

Səsvermə otağında daimi seçici siyahısı, namizədlər haqqında məlumat (namizədin ödənilməmiş və ya üzərindən götürülməmiş məhkumluğu olduqda, Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin müvafiq maddəsinin adı, nömrəsi, namizədin yaşadığı başqa dövlətdə Cinayət Məcəlləsində cinayət sayılan əməli olmuş və bu haqda qanuni qüvvəyə minmiş məhkəmə hökmü çıxarılmışsa, xarici dövlətin müvafiq qanununun adı göstərilməklə), seçki bülletenlərinin doldurulması qaydası haqqında izah və seçki bülletenlərinin nümunələri müvafiq qaydada məlumat lövhəsində asılır. Məlumatlar seçicilər tərəfindən tam və sərbəst oxunması üçün hamının görə biləcəyi yerdə yerləşdirilməlidir.

Aşkarlığın təmin edilməsi məqsədilə səsvermə otağı elə təşkil edilməlidir ki, seçicilərin barmaqalarının yoxlanılması, seçici siyahısında adının axtarılması, seçki bülletenlərinin verilməsi, barmağın gözə görünməyən mürəkkəblə işarələnməsi, səsvermə kabinetləri və qutuları məntəqə seçki komissiyasının üzvləri və müşahidəçilər tərəfindən sərbəst görünsün.

Seçki günü məntəqə seçki komissiyaları tərəfindən səsvermənin başlanmasınadək olan müddətdə (saat 08:00-dək) bir sıra zəruri hərəkətlər icra edilir. Məntəqə seçki komissiyasının sədri tərəfindən komissiya üzvləri arasında vəzifə bölgüsü aparılır, seçki materialları və avadanlıqları hazır vəziyyətə gətirilir, səsvermənin başlanmasına 24 saat qalmış təşviqat materialları (seçicilərin maariflənməsi üçün nəzərdə tutulmuş materiallar istisna olmaqla) seçki məntəqəsində çıxarılır, seçki bülletenləri sayılır və möhürlənir, əgər istifadə edilmiş qeydiyyatdan çıxma vəsiqələri varsa, onlar ləğv olunur və bu barədə akt tərtib edilir, səsvermənin yekunları barədə məlumatları göstərmək məqsədilə bütünlüklü protokol nümunələri məlumat lövhəsində asılır.

Səsvermə günü saat 07:50-də məntəqə seçki komissiyasının sədri uca səsle seçki məntəqəsini açıq elan edir, seçki komissiyasının üzvlərinə, orada olan seçkilərə, müşahidəçilərə boş seçki qutularını göstərərək onları kilidləyir və saat 08:00-da səsvermənin başladığını elan edir.

Müəyyən edilmiş vəzifə bölgüsünə uyğun olaraq, məntəqə seçki komissiyasının bir üzvü seçki məntəqəsinin girişində dayanaraq məntəqəyə daxil olan seçicilərin şəxsiyyətini təsdiq edən sənədlərini və ultrabənövşəyi lampadan istifadə etməklə onların sol əlinin baş barmağının dırnaq və dərisinin bir hissəsinin gözə görünməyən mürəkkəblə əvvəl işarələnilib-şarələnmədiyini yoxlamalı, yalnız bundan sonra səsvermə otağına daxil olmağa icazə verməlidir. Əgər seçici yeni nəsil şəxsiyyət vəsiqəsi ilə səs verirsə, onda şəxsiyyət vəsiqəsi çip oxuyan qurğudan istifadə etməklə oxunur və vətəndaşın orada göstərilən ünvanı ilə seçicilər siyahısındakı yaşayış yerinin ünvanının uyğunluğu yoxlanılır. Onu da qeyd edək ki, Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinə hazırkı seçkilərdə yeni nəsil şəxsiyyət vəsiqələrindəki məlumatları oxumaq

üçün ölkə üzrə bütün məntəqə seçki komissiyalarının hər biri 2 ədəd çip oxuyan qurğu ilə təmin edilib.

Səsverməyə gələn seçici seçki bülleteni almaq üçün komissiya üzvünə şəxsiyyət vəsiqəsini və ya onu əvəz edən digər sənədi təqdim etməlidir. Həqiqi və ya müddətli hərbi xidmətdə olan hərbi qulluqçular zabitin şəxsi vəsiqəsi, hərbi билет, istintaq təcridxanalarında saxlanılan şəxslər təqsirləndirilən şəxsin şəxsiyyətini təsdiq edən sənəd, azadlıqdan məhrum etmə yerlərində cəza çəkən şəxslər məhkumun şəxsiyyətini təsdiq edən sənəd, Azərbaycan Respublikasının ərazisində beş ildən az olmayaraq daimi yaşayan vətəndaşlığı olmayan şəxslər icazə vəsiqəsi və ya vətəndaşlığı olmayan şəxsin şəxsiyyət vəsiqəsi əsasında səs verirlər. Həmin sənədlər təqdim edildikdən sonra məntəqə seçki komissiyasının üzvü tərəfindən sənədlərin seriya və nömrəsi seçicilər siyahısında qeyd edilir.

Məntəqəyə daxil olan seçicinin adının seçicilər siyahısında olduğu müəyyənləşdirildikdən sonra ona səs vermək üçün seçki bülleteni verilir. Seçki komissiyasının üzvü tərəfindən seçki bülleteninin nömrələnmiş yuxarı sol küncü müəyyən edilmiş hissədən kəsilərək seçiciyə təqdim edilir. Seçici seçici siyahılarında yazıların düzgünlüyünü yoxlayır və seçki bülletenini alarkən imza edir. Ardınca seçici səsvermə kabinetinə daxil olur və seçki bülletenini doldurduqdan sonra onu seçki qutusuna salaraq məntəqəni tərk edir.

Seçici seçki bülletenini korlayarsa, o, yenidən bülleten almaq üçün ərizə ilə məntəqə seçki komissiyasına müraciət edə bilər. Bu halda korlanmış bülleten ortadan kəsilərək ləğv edilir, bu barədə akt tərtib olunur, seçici yeni bülleten verilir və seçicilər siyahısında seçicinin soyadından sağda bu barədə müvafiq qeyd aparılır.

Səsvermə günü seçici səhətinə və ya digər üzlü səbəblərə görə seçki məntəqəsinə gəlmə bilməyəcəyini yəqin edərsə, o, seçkilər gününə azı 24 saat qalmış səsvermə otağından kənardə səs vermək istəyini məntəqə seçki komissiyasına yazılı və ya şifahi şəkildə, bilavasitə özü və ya digər şəxs vasitəsilə bildirə bilər. Bu istək şifahi şəkildə bildirilibsə, onun müraciəti səsvermə zamanı müvafiq ərizə ilə rəsmiləşdirilir. Məntəqə seçki komissiyası həmin vətəndaşın səsvermədə iştirakını təmin etmək üçün onun yaşadığı ünvana müvafiq qaydalara uyğun olaraq daşınan seçki qutusu göndərir.

Səslərin sayılması prosesi səsvermə günündə həyata keçirilən əsas həlledici seçki hərəkətlərindəndir. Səsvermə başa çatdıqdan sonra məntəqə seçki komissiyasının sədri səsvermənin başa çatmasını, yalnız seçki bülleteni almış və səsvermə otağına daxil olan seçicilərin səs verə biləcəyini ucadan elan edir. Seçki məntəqəsində olan seçicilərin səs verməsi başa çatdıqdan sonra istifadə edilməmiş seçki bülletenləri səsvermə otağında olan qeydə alınmış namizədlərin və namizədi qeydə alınmış siyasi partiyaların səlahiyyətli nümayəndələrinin, vəkil edilmiş şəxslərin, müşahidəçilərin, media nümayəndələrinin müşahidəsi ilə məntəqə seçki komissiyasının üzvləri tərəfindən sayılır və onların ləğv edilməsinə dair akt tərtib edilir. Seçki məntəqəsi üzrə səsvermənin nəticələri yuxarıda qeyd edilən şəxslərin müşahidəsi altında Mərkəzi Seçki Komissiyası tərəfindən təsdiq edilmiş formaya uyğun olan və hər bir nüsxəsi müxtəlif rəngdə olmaqla 3 nüsxədən ibarət karbonlaşdırılmış kağızdan buklet formasında hazırlanmış protokolda komissiyanın həlledici səs hüquqlu üzvü tərəfin-

dən əlyazısı qaydasında qeyd olunur. Məntəqə üzrə seçici siyahılarında olan seçicilərin, qeydiyyatdan çıxma vəsiqəsi almış seçicilərin, dairə seçki komissiyasından məntəqə seçki komissiyasına verilmiş seçki bülletenlərinin, seçki bülleteni almış seçicilərin, istifadə edilmədən ləğv olunmuş seçki bülletenlərinin və korlanmış seçki bülletenlərinin sayı yekun protokolda seçki qutuları açılmazdan əvvəl yazılır. Bundan sonra məntəqə seçki komissiyasının sədri seçki qutularının möhür və plomblarının salamatlığını yoxlayır, məntəqə seçki komissiyasının üzvlərini və müşahidəçiləri bununla əyani surətdə tanış edərək seçki qutularını açır.

Əvvəlcə daşınan seçki qutusu açılır və bülletenlər sayılır. Daşınan seçki qutusunda olan bülletenlərin sayı kənardə səs verilməsi üçün seçicilərin verdikləri ərizələrin sayından çox olmamalıdır. Daşınan seçki qutusu üzrə səsler hesablanarkən, qutudakı bülletenlərin ümumi sayı verilmiş ərizələrin sayından (bülleten alan seçicilərin ümumi sayından) çox olarsa, oradakı bütün səsler məntəqə seçki komissiyasının qərarı ilə etibarsız hesab edilir.

Səslər sayıldıqda, seçki qutularında yalnız müəyyənləşdirilmiş formada (Mərkəzi Seçki Komissiyası tərəfindən hazırlanmış, nömrələnmiş yuxarı sol küncü kəsilmiş, yuxarı sağ küncü məntəqə seçki komissiyasının möhürü ilə möhürlənmiş) olan seçki bülletenlərindəki səsler hesablanır. Seçki qutularından müəyyənləşdirilmiş formada olmayan seçki bülletenləri çıxdıqda, həmin bülletenlər sayılaraq məntəqə seçki komissiyası tərəfindən aktlaşdırılır və həmin akt səsvermənin nəticələrinə dair protokola əlavə olunur.

Seçki qutusunda çıxmış seçki bülletenində namizədlərin soyadlarından sağdakı kvadratlarda heç bir işarə qoyulmamışdırsa və ya birdən çox işarə qoyulmuşdursa, həmin bülleten etibarsız hesab edilir. Bundan başqa, seçki bülletenində səs etibarlılığına şübhə yaranarsa, məntəqə seçki komissiyası məsələni səsvermə yolu ilə həll edir. Əgər səs etibarsız sayılarsa haqqında qərar qəbul edilərsə, bülletenin arxa tərəfində onun etibarsız sayılmasının səbəbləri yazılır və bu hal məntəqə seçki komissiyası sədrinin və katiblərinin imzası ilə təsdiq edilir. Etibarlı və etibarsız hesab edilmiş seçki bülletenlərinin sayı, eləcə də etibarlı hesab edilmiş seçki bülletenlərindəki səs-lərin sayı məntəqə seçki komissiyasının yekun protokolunun müvafiq bəndlərində göstərilir.

Yuxarıda sadalananlar icra edildikdən sonra etibarlı hesab edilmiş səs-lərin sayı (hər bir namizədin lehinə verilmiş səs-lər) namizədlər arasında bölünür və yekun protokolda seçki bülletenində daxil edilmiş namizədlərin siyahısına uyğun olaraq tərtib edilmiş cədvəldə hər bir namizədin qarşısında göstərilməklə qeyd edilir.

seçki komissiyası sədrinin və müxtəlif siyasi partiyaları təmsil edən iki üzvün və müşahidəçilərin müşayiəti ilə dairə seçki komissiyasına göndərilir. Yuxarıda qeyd olunan sənədlərin surətləri əlavə edilməklə protokolun ikinci nüsxəsi məntəqə seçki komissiyasının katibində saxlanılır, protokolun üçüncü nüsxəsi tərtib edildikdən sonra məlumat lövhəsində asılır və 5 gün orada qalır.

Səsvermə günü məntəqə seçki komissiyasına daxil olmuş müraciət və şikayətlərə Mərkəzi Seçki Komissiyasının 12 avqust 2008-ci il tarixli Qərarı ilə təsdiq edilmiş "Məntəqə seçki komissiyalarına seçki hüquqlarının pozulması ilə əlaqədar şikayət və müraciətlərin verilməsi və onlara baxılması qaydaları haqqında Təlimat"da nəzərdə tutulmuş müddətdə və qaydada baxılır.

Səsvermə günündən ən gec 2 gün keçənədək dairə seçki komissiyasının protokolu seçki dairəsi üzrə məntəqə seçki komissiyalarının protokollarında olan bütün məlumatların ümumiləşdirilməsi əsasında tərtib edilir. Səsvermənin nəticələri haqqında dairə seçki komissiyasının yekun protokolda ilkin olaraq məntəqə seçki komissiyalarının sayı, məntəqə seçki komissiyaları tərəfindən təqdim edilmiş protokolların sayı, dairə seçki komissiyası protokolunun tərtib olunması üçün əsas götürülmüş məntəqə seçki komissiyaları protokollarının sayı, səsvermənin nəticələri etibarsız hesab edilmiş seçki məntəqələrinin sayı və səsvermənin baş tutmadığı seçki məntəqələrinin sayı göstərilir. Bundan sonra protokol müvafiq bəndlər üzrə seçici siyahılarında olan seçicilərin, qeydiyyatdan çıxma vəsiqəsi almış seçicilərin, dairə seçki komissiyasından məntəqə seçki komissiyalarına verilmiş seçki bülletenlərinin, seçki bülleteni almış seçicilərin, istifadə edilmədən ləğv olunmuş seçki bülletenlərinin, korlanmış seçki bülletenlərinin, seçki qutularında olan seçki bülletenlərinin, etibarsız hesab edilmiş seçki bülletenlərinin, etibarlı hesab edilmiş seçki bülletenlərinin və etibarlı hesab edilmiş səs-lərin sayı, o cümlədən etibarlı hesab edilmiş səs-lərin namizədlər arasında bölünməsi, seçilmiş namizədin adı göstərilməklə tam və dəqiq doldurulur.

Dairə seçki komissiyası protokolunun birinci nüsxəsi, Seçki Məcəlləsində nəzərdə tutulmuş sənədlər əlavə edilməklə səsvermə günündən iki gündən gec olmayaraq, dairə seçki komissiyası sədrinin və müxtəlif siyasi partiyaları təmsil edən üzvlərin müşayiəti ilə Mərkəzi Seçki Komissiyasına göndərilir, ikinci nüsxəsi dairə seçki komissiyasının katibində qalır, üçüncü nüsxə və müvafiq məntəqə seçki komissiyalarının protokollarının surətləri məlumat lövhəsində asılır və 10 gün saxlanılır.

Seçki prosesinin sonuncu mərhələsi seçkilərin nəticələrinin və yekunlarının müəyyən olunaraq ictimailəşdirilməsidir. Seçki Məcəlləsinin 171-ci maddəsinə əsasən Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 86-cı maddəsinə uyğun olaraq Milli Məclisə seçkilərin yekunlarını Konstitusiyaya Məhkəməsi yoxlayır və təsdiq edir. Mərkəzi Seçki Komissiyası səsvermə günündən ən gec 20 gün keçənədək dairə seçki komissiyalarının protokollarını (Seçki Məcəlləsinə uyğun olaraq onlara əlavə edilən sənədlərlə birlikdə) yoxlayır, 24 saat müddətində Konstitusiyaya Məhkəməsinə təqdim edir. Konstitusiyaya Məhkəməsi göstərilən sənədləri aldıqdan sonra 10 gün müddətində müvafiq mütəxəssisləri cəlb etməklə həmin sənədlərin Seçki Məcəlləsinə uyğunluğunu yoxlayır. Dairə seçki komissiyalarının protokolları qanunvericiliyin tələblərinə cavab verdikdə Konstitusiyaya Məhkəməsi seçkilərin yekunlarını təsdiq edir. Konstitusiyaya Məhkəməsinin bu haqda qərarı qətidir.

*İlkin ŞAHBAZOV,
Azərbaycan Respublikası
Mərkəzi Seçki Komissiyasının üzvü*